

کتابخانه

دانشکده‌ی الهیات و معارف اسلامی شهید مطهری

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد

فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان

بررسی فرزندخواندگی در فقه مذاهب

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر حسین صابری

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمد حسن حائری

نگارنده:

مرضیه قدری گراخک

تابستان ۹۲

تقدیم به ساحت مقدس

عالم آل محمد ، علی بن موسی الرضا (ع)

عالمی که اندیشه و رزان عصرش ناگزیر سر بر خاک سجده ساییدند. او که نهضت علمی بزرگی را پایه گذاری کرد ، تا پس از گذشت چند سده ، گیتی بتواند نظاره گر برافراشته شدن پرچم شکوفایی علمی به دست دانشمندان ایرانی و مسلمانی چون ابن هیثم ها و بوعلی سیناها باشد .

و

قائم آل محمد ، مهدی موعود (عج)

امامی که گیتی ، شکوفایی و جلوه گری علم راستین بشری را تنها با ظهور او به نظاره خواهد نشست .

تقدیم به

پدر بزرگوارم

او که هرچه داشت به پایم ریخت و هرچه آرزو کردم برایم خواست . او که تمام آرزوهای من تجسم دیروزهای از دست رفته اش است و تمام لبخندهای امروزم را به بهای سیای موهایش و طراوت زندگیش برایم به ارمغان آورده است .

و

مادر مهربانم

آرام جانم و مهربانتر از من به من ، دریای بی کران فداکاری و عشق که وجودم برایش ، همه رنج بود و وجودش برایم همه مهر . او که در نیایش های دیروزش امروز مرا از خدا خواست . او که گذشت از هر آنچه نمی توان گذشت .

بر دستان پرمهرتان بوسه می زنم ، هرچه دارم از شماست باشد که فرزندی شایسته برایتان باشم و نیکوسپاس زحماتتان را به جای آورم .

و تقدیم به

همسر عزیزم

او که حضورش در کنارم، خستگی های این راه را به امید و روشنی راه تبدیل کرد و وجودش همواره مایه آرامش و دلگرمی من است.

سپاس

- حمد و سپاس بی کران خدای را که مرا یاری داد تا بیاموزم آنچه را که نمی دانم و می دانم که یاریم خواهد کرد تا بیاموزانم آنچه را که آموخته ام . پروردگارا شاکرم از این که توفیق دادی تا به علم آموزی و پژوهش در این رشته بپردازم و خواهان آنم تا نشانم دهی که چگونه علم و دانشم را خردمندانه و عاشقانه به کار گیرم و راهی بیابم که در هر ذره ای که می نگرم جز جمال تو چیزی نبینم .
- از استاد راهنمای ارجمندم جناب آقای دکتر حسین صابری که شاگردی در محضرشان مایه مباهات من است و با راهنمایی ها و حمایت های خود راه گشایم در انجام این پژوهش بودند کمال تشکر و سپاسگزاری را دارم .
- از استاد مشاور گرانقدرم جناب آقای دکتر محمد حسن حائری که انجام این پایان نامه را مدیون بذل توجه ، مساعدت و همفکری ایشان هستم ، صمیمانه قدر دانم. از اساتید محترم جناب آقای دکتر ناصری و جناب آقای دکتر علمی که زحمت داوری این پایان نامه را متقبل شدند، نیز سپاسگزارم.

بسمه تعالی
 مشخصات پایان نامه تحصیلی دانشجویان
 دانشگاه فردوسی مشهد

عنوان پایان نامه: بررسی فرزندخواندگی در فقه مذاهب

نام نویسنده: مرضیه قدری گراخک

نام استاد راهنما: آقای دکتر حسین صابری

نام استاد مشاور: آقای دکتر محمد حسن حائری

دانشکده: الهیات و معارف اسلامی	گروه: فقه و مبانی حقوق اسلامی	رشته تحصیلی: الهیات و معارف اسلامی - فقه و مبانی حقوق اسلامی
تاریخ تصویب: ۱۳۹۱/۰۸/۱۶	تاریخ دفاع: ۱۳۹۲/۰۶/۳۰	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	دکتری ☐	تعداد صفحات: ۹۷

چکیده پایان نامه :

فرزندخواندگی معادل فارسی کلمه ی تبّنی و اقدامی است که به واسطه ی آن فردی، سرپرستی کودکی را به عهده می گیرد و او را در حکم فرزند واقعی می داند. این مساله در میان اقوام و ملل مختلف سابقه ای دیرینه دارد و در صدر اسلام هم رایج بوده است. حتی پیامبر(ص) نیز زید بن حارثه را به فرزندخواندگی گرفتند و این سنت فعلی، نشانه‌ی پذیرش این نهاد توسط اسلام است. برخی معتقدند قرآن پس از مدتی، فرزندخواندگی را به طور کلی نسخ کرد اما حق آن است که بگوییم قرآن ضمن به رسمیت شناختن این اقدام، فقط برخی از آثار و احکام آن از جمله نسب و توارث را نسخ کرد.

در این پژوهش که با رویکرد توصیفی، مقایسه ای و نقد و با ابزار اطلاعات اسنادی و کتابخانه ای است، ضمن شناخت ماهیت فرزندخواندگی، به ارزیابی ادله‌ی حجیت آن پرداخته و ضمن بحث در مورد آثار و چالش‌های موجود، به بیان برخی راهکارها پرداخته شده است.

امضای استاد راهنما:	کلید واژه: ۱. فرزندخواندگی ۲. تبّنی ۳. فرزندخوانده ۴. قیمومت ۵. سرپرستی
تاریخ:	

فهرست مطالب

تعریف مساله و تبیین موضوع.....	۱
ضرورت ، اهمیت و اهداف پژوهش.....	۱
پرسش های اصلی تحقیق.....	۲
فرضیه های پژوهش.....	۲
پیشینه ی پژوهش.....	۳
کاربردهای پژوهش.....	۵
جنبه ی جدید و نوآوری پژوهش.....	۶
روش انجام پژوهش.....	۶
ساختار پژوهش.....	۶
محدودیت های پژوهش.....	۷
فصل اول: کلیات	۸
مبحث اول: تعریف فرزند خواندگی و تبیین.....	۸
گفتار اول: تعریف لغوی.....	۸
گفتار دوم: تعریف اصطلاحی.....	۹
مبحث دوم: ماهیت فرزند خواندگی.....	۱۱
گفتار اول: عقد.....	۱۱
گفتار دوم: ایقاع.....	۱۵

- گفتار سوم: حکم قضایی ۱۵
- مبحث سوم: انواع فرزندخواندگی ۱۶
- مبحث چهارم: مقایسه ی فرزندخواندگی با نهاد های مشابه ۱۸
- تاکید اسلام بر مساله سرپرستی ایتام ۱۸
- گفتار اول: فرزندخواندگی با قیمومت ۱۹
- گفتار دوم: فرزندخواندگی با امین موقت ۲۰
- گفتار سوم: فرزندخواندگی با حضانت ۲۰
- گفتار چهارم: تفاوت تبنی و اقرار به بنوت ۲۰
- مبحث پنجم: شرایط و ضوابط فرزندخواندگی در قوانین موجود ۲۱
- گفتار اول: بررسی قانون حمایت از کودکان بی سرپرست ۲۱
- گفتار دوم: شرط مسلمان بودن در مورد فرزندخوانده و فرزندپذیر ۲۵
- مبحث ششم: ضرورت فرزندخواندگی ۲۷
- هدف از قواعد سرپرستی کودک ۲۹
- مبحث هفتم: پیشینه ی فرزندخواندگی ۲۹
- پیشینه ی فرزندخواندگی در ایران ۳۱
- فصل دوم: ادله** ۳۳
- فرزندخواندگی تاسیس یا امضا ۳۳
- مبحث اول: ادله ی موافقان و مخالفان ۳۴

گفتار اول: کتاب و بررسی احتمال نسخ ۳۴

۱. علت سکوت قرآن در ابتدای اسلام نسبت به فرزندخواندگی ۳۵

گفتار دوم: سنت ۴۴

۱. جریان زید بن حارثه ۴۶

گفتار سوم: سیره ی عقلا ۵۰

فصل سوم: آثار و چالش ها ۵۲

بیان آثار ، احکام و چالش های فرزندخواندگی ۵۲

مبحث اول: آثار و احکام غیر مالی ۵۴

گفتار اول: نسب ۵۴

گفتار دوم: محرمیت و ممنوعیت ازدواج با فرزندخوانده ۵۶

۱. حرمت نکاح با همسر فرزندخوانده ۵۷

۲. مقایسه ی فرزندخوانده با سایر نهادهای مشابه در محرمیت ۵۸

۱-۲. ربیبه ۶۰

۲-۲. فرزند رضاعی ۶۰

۳- راه های ایجاد محرمیت ۶۲

۴- رابطه ی فرزندخوانده با اعضای خانواده ی حکمی ۶۴

گفتار سوم: ولایت ۶۸

گفتار چهارم: حضانت ۷۰

گفتار پنجم: عاقله	۷۱
گفتار ششم: سایر احکام	۷۲
مبحث دوم: احکام و آثار مالی	۷۳
گفتار اول: انفاق	۷۳
گفتار دوم: توارث	۷۵
گفتار سوم: یکی دانستن فرزندخواندگی با سرپرستی در لقیط	۷۹
گفتار چهارم: استفاده از مصلحت	۷۹
گفتار پنجم: راهکار قانونی	۸۲
۱. لایحه ی جدید	۸۲
۲. بررسی ایرادات	۸۴
فهرست منابع	۹۰

تعریف مسئله و تبیین موضوع

فرزند خواندگی اقدامی است که معمولاً براساس آن خانواده هایی که فرزند دار نمی شوند، فرزند را به سرپرستی می پذیرند و رابطه ی خاصی میان فرزند خوانده و فرزند پذیر ایجاد می شود. و این موضوع در میان ادیان و ملل مختلف سابقه ای دیرینه دارد. چالش های فراوانی پیش روی این اقدام قرار دارد از جمله بحث ارث و محرمیت و حقوق متقابل فرزند خوانده و فرزند پذیر و... که نیازمند اجتهاد و ارائه ی راهکار مناسب برای مواجه شدن با این مسائل است.

ضرورت تحقیق و اهداف

باتوجه به رشد روز افزون جمعیت کودکان بی سرپرست و مواجهه ی جامعه ی امروز با این مساله ، ضروری به نظر می رسد که موضع فقه اسلامی درباره ی فرزند خواندگی روشن گردد و یک بار دیگر فقه را بازبینی نماییم و چاره ای برای حل معضلات و مشکلات فرزند خواندگی بر اساس فقه موجود بیندیشیم و اگر لازم است در فقه تجدید نظر نماییم و می توان گفت این مساله یکی از مسائل چالش برانگیز آینده ی جامعه ی اسلامی خواهد بود، چالش هایی از جمله حقوق متقابل فرزند خوانده و فرزند پذیر، بحث محرمیت و ارث و نفقه و...

ضروری است که فقه اسلام پاسخ گوی مسائل مستحدثه باشد و حکم اسلام در این زمینه منقح گردد، به ویژه این که در مذاهب اسلامی به این موضوع به طور کامل پرداخته نشده و موضع مذاهب مختلف در این باره تبیین نشده است. لذا در این پژوهش، پس از تبیین موضوع و چهارچوب های آن، به دنبال یافتن راهکار هایی برای حل برخی از معضلات فرزندخواندگی خواهیم بود.

پرسش های اساسی تحقیق

۱. فرزند خواندگی یک تاسیس اسلامی است یا یک پدیده معاصر روزگار تشریح؟
۲. آیا فرزند خواندگی از نظر اسلام به رسمیت شناخته شده؟ یا به طور کلی نسخ شده است؟
و یا برخی از شرایط آن تغییر کرده است؟
اگر این اقدام پذیرفته شده است چه حقوق و تکالیفی بر اساس آن ایجاد می شود؟ و اگر نفی شده با این مسئله چه باید کرد و چگونه باید با آن مواجه شد؟
۳. آیا می توان فرزند خواندگی را با قیمومت و سرپرستی در لقیط یکی دانست؟
۴. چه احکامی (وضعی و تکلیفی) ناشی از فرزند خواندگی به وجود می آید؟
۵. چه راهکارهایی برای حل چالش های فقهی فرزند خواندگی از جمله ارث، محرمیت، نفقه، ولایت و.. وجود دارد؟

فرضیه ها یا پاسخ های احتمالی تحقیق

۱. فرزند خواندگی، پیشینه ای طولانی دارد و در ادیان قبل رواج داشته است و جزو مسائل امضایی در اسلام است.
۲. فرزند خواندگی در اسلام به رسمیت شناخته شده و فقط برخی احکام آن مانند نسب و حرمت ازدواج نسخ شده است. و این مطلب با دقت و تامل در آیه شریفه روشن می شود چرا که خداوند می فرماید: «فرزند خوانده های خود را فرزند حقیقی نخوانید». یعنی اصل این اقدام را مفروغ عنه گرفته است.
۳. بر اساس روش های مختلف، احکام و مقررات متفاوتی برای فرزند خواندگی ارائه می شود. با وسیع دانستن دایره ی نفوذ قواعد فقهی چون نفی حرج، عادت و... و یا در نظر گرفتن

مصلحت و حاکم کردن این موارد بر بعضی الزامات شرع می توان بسیاری از چالش های فرزند خواندگی را حل نمود.

۴. فرزند خواندگی رابه لحاظ ماهیت می توان با سرپرستی از افراد بی سرپرست وبحث لقیط یکی دانست.

۵. فرزند خواندگی عقدی است بین ولی فرزند و فرزند پذیر و طبق این مبنا برخی مشکلات مانند نفقه را می توان به عنوان شرط ضمن عقد مطرح کرد

پیشینه ی پژوهش

در برخی کتاب های فقهی و حقوق خانواده به صورت اجمالی به این موضوع اشاره شده است اما برخی پایان نامه ها و مقالات به صورت منسجم و تفصیلی به این موضوع پرداخته اند که به برخی از آن ها اشاره می شود.

تک نگاری های فرزند خواندگی

- رزاقی، رضا، چکیده ای در باره ی فرزند پذیری؛ انتشارات اداره کل سازمان بهزیستی کشور، چاپ اول ۱۳۸۵
- شریعتی نسب؛ صادق، فرزندخواندگی، انتشارات شهر دانش،
- عبد الطیف محمد عامر؛ التبنی بین التاریخ و الشرایع، الهیئه المصریه العامه للکتاب، قاهره، ۱۳۸۷ق

پایان نامه ها

- محمدی، مجتبی، فرزند خواندگی (مطالعه ی تطبیقی در فقه اسلامی، حقوق ایران و فرانسه)، پایان نامه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، ۱۳۸۰
- نخعی امرودی، حکیمه، مبانی فقهی حقوقی فرزند خواندگی با تکیه بر آراء امام خمینی (ره)،
- غلامرضا، مژگان؛ مبانی فقهی و حقوقی نسب فرزند خواندگی در اسلام و جهان، استاد راهنما: محمد صادق غلام جمشیدی، تهران ۱۳۸۹
- غریب، فهیمه، احکام فرزند خواندگی، استاد راهنما: جواد سرخوش T دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، ۱۳۸۳
- سرلک؛ طیبه بررسی فرزند خواندگی در فقه و حقوق، استاد راهنما: محسن جابری عربلو، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران ۱۳۸۵
- مبین، حجت، تحولات فرزند خواندگی (در اسلام حقوق ایران و فرانسه، فسنامه حقوقی گواه، سال دوره جدید، شماره ۴-۵)
- حدی، مریم، بررسی آثار و ماهیت فرزند خواندگی در فقه و حقوق، استاد راهنما: جواد سرخوش، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات و فناوری ۱۳۸۶
- شریعتی نسب، صادق، فرزند خواندگی، استاد راهنما: حسن جعفری تبار، دانشگاه تهران ۱۳۸۸

مقالات

- عالمی طامه، حسن، عقد فرزند خواندگی، نشریه حقوق اسلامی، سال پنجم، شماره بیستم، بهار ۱۳۸۸،

- نصیریان؛ ید الله، تحقیقی درباره ی تبنی و زیدبن حارثه- علوم انسانی « مقالات و بررسیها »بهار ۱۳۷۴ - شماره ۵۷ و ۵۸ دانشگاه تهران، ۱۳۷۴
- رحیمی؛ مرتضی، فرزند خواندگی در آینه ی قرآن؛ : فصلنامه ی قرآنی کوثر / شماره ۳۳
- الشرباصی، شیخ احمد، الاسلام و التبنی، نشریه علوم انسانی، الازهر، ۱۳۶۹، عدد ۷، جلد ۲۱
- عبد الوهاب؛ محی الدین، التبنی فی التشریح المقارن، نشریه حقوق، القضاء، السنه السابعه، ۱۹۵۹م، عدد ۱
- شامل رشید، التبنی بین الشریعه و القانون، نشریه حقوق، القضاء، السنه الثالثه و الثلاثون، کانون الثانی ۱۹۷۸م، عدد ۱ و ۲
- زید، مصطفی، التبنی و موقف الاسلام منه، نشریه فلسفه، کلام و عرفان، الوعي الاسلامی، ۱۳۸۵، عدد ۶ قاهره
- اسماعیل صقر، عبد العزیز، ابطال القرآن لعاده التبنی، نشریه قرآن و حدیث، الشرعیه و الدراسات الاسلامیه، ۱۴۱۵، عدد ۲۵
- السبکی، عبد الطیف، مشکله التبنی للاولاد فی الجاهلیه و الاسلام، نشریه علوم انسانی، السنه التاسعه عشره ۱۳۸۱، عدد

کاربردهای پژوهش

امروزه معضلات فرزند خواندگی در جوامع مختلف از جمله ایران رو به گسترش است. و با تبیین موضع فقه اسلام در مورد آن کمک بسیاری می توان به فرزند خوانده و فرزند پذیر نمود. و کمک قابل توجه ای به سازمان بهزیستی و سایر بخش های مرتبط با ننگه داری کودکان بی سرپرست و بد سرپرست خواهد شد.

جنبه جدید بودن و نوآوری پژوهش

تلاش در جهت حل مشکلات موجود در موضوع فرزندخواندگی، با بررسی فقه موجود و یافتن راهکارهایی با استفاده از عمومات و اطلاقات فقه. گرچه آثار زیادی در حوزه ی فرزند خواندگی تالیف شده است اما این موضوع در فقه مذاهب کمتر مورد توجه قرار گرفته است. و مطالعه ی مستقل تطبیقی در این حوزه صورت نگرفته است. به ویژه این که در بسیاری از موارد راهکار عملی مناسبی برای حل معضلات فرزند خواندگی ارائه نشده است.

روش انجام پژوهش

روش انجام پژوهش به لحاظ هدف از نوع کاربردی است. گردآوری اطلاعات به روش اسنادی انجام می گیرد و تحلیل اطلاعات بر پایه ی توصیف، تحلیل، مقایسه و تطبیق و نقد صورت می گیرد.

ساختار پژوهش

این پژوهش در سه فصل، به شرح ذیل تنظیم شده است:

فصل اول: کلیات در این فصل به تعریف و ماهیت شناسی فرزندخواندگی، انواع و شرایط فرزندخواندگی، ضرورت فرزندخواندگی و پیشینه ی تاریخی این اقدام پرداخته شده و رابطه ی فرزندخواندگی و سایر نهاد های حقوقی مشابه مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل دوم: ادله. در این فصل پس از تعمق در ادله و مبانی حجیت فرزندخواندگی، دلایلی از آیات و روایات و سیره ی عقلاء مورد بررسی قرار گرفته و احتمال نسخ فرزندخواندگی مورد کاوش قرار گرفته است.

فصل سوم: آثار و چالش ها. این فصل که جنبه ی کاربردی تر پژوهش به شمار می رود به بیان آثار و احکامی که بر فرزندخواندگی مترتب می شود، پرداخته شده و آثار مالی و غیر مالی این اقدام مورد بررسی

قرار گرفته است. و در ضمن مهم ترین چالش هایی که در مقابل فرزندخواندگی قرارداد بیان، و برای هریک راهکاری ارائه شده است.

محدودیت های پژوهش

نبود منابع کافی

در دسترس نبودن برخی منابع

فصل اول - کلیات

مبحث اول - تعریف فرزند خواندگی و تبنی

گفتار اول - تعریف لغوی

تبّنی و فرزندخواندگی را می توان دو واژه ی مترادف دانست. ما در ابتدا به بررسی لغوی واژه ی تبّنی می پردازیم و سپس معنای اصطلاحی آن را بیان می کنیم.

(کلمه ای است عربی از ریشه ب ، ن ، و ، و از باب تفعّل) پسر خواندن و کسی را به پسری گرفتن ، تبّنی از ریشه ابن و بنوه ، یقال ، تبّنیته ، او را پسر خویش قرار دادم.^۱

الدعی : بر وزن فعیل از ریشه دعا و دعوت به معنی متبّنی با صیغه اسم مفعول ، کسی که پسر خوانده گشته است ، در حالی که از نظر ولادت و نسب ، به دیگری منسوب است..

ادعیاء جمع دعی و به معنی پسرانی که به غیر پدرانشان منسوب شده اند ، می باشد . در مباحث مسائل اجتماعی و فرهنگ های رایج در میان جوامع ، منظور از تبّنی آن است که در میان خانواده ،

---

^۱.ابن منظور، *لسان العرب*، ج ۳، ص ۴۶۹

مردی پسری را که از نسل و نسب مرد دیگری تولد یافته است به فرزندى خود درآورده و او را فرزند خود بنامد.^۱

گفتار دوم- تعريف اصطلاحى

متاسفانه تعريف واحدی از فرزندخواندگی ارائه نشده است. و شاید همین تفاوت در تعريف باعث اختلاف نظر اساسی در ماهیت فرزندخواندگی شده است. ما در ادامه سعی کرده ایم مهم ترین تعاریفی که ارائه شده را گردآوری و ذکر کنیم.

۱. تَبْنَى بَاب تَفْعَلُ از بِنَوْتُ است و بدین معناست که شخصی فرزند دیگری را به فرزندى خودش بگیرد. این از رسوم و آداب جاهلیت بود، به این صورت که فرد فرزند دیگری را به فرزندى خود می پذیرفت، مانند فرزند نسبی و همه ی آثار بِنَوْتُ از جمله توارث و محرمیت و.. را بر او مترتب می کرد و او را دعی می نامیدند.^۲

۲. سازمان بهزیستی فرزند پروری را اینگونه تعريف می کند: «فرزند خواندگی عبارت است از سرپرستی کودکان بدون ولیّ شناخته شده تحت سرپرستی سازمان بهزیستی به خانواده های متقاضی که واجد شرایط قانون جاری حمایت از کودکان بی سرپرست باشند».^۳

۳. فرزند پروری به فرآیندی اطلاق می شود که در آن بچه ای از سوی یک یا چند شخص بالغ که والدین بیولوژیک او نیستند ولی قانوناً والدین او شمرده می شوند در خانواده ای پذیرفته می شود.^۴

۱. نصیریان، یدالله، تحقیقی درباره ی تبْنَى و زید بن حارثه در جاهلیت و اسلام، ص ۵۱

۲. مشکینی، میرزا علی، مصطلحات الفقه، ص ۱۲۶

۳. منصورى، دفتر امور شبه خانواده، به نقل از رزاقی، چکیده ای درباره ی فرزند پذیری، ص ۳

۴. سادوک و سادوک، ۱۳۸۲. به نقل از رزاقی، چکیده ای درباره ی فرزند پذیری، ص ۳

می توان فرزند پروری را شیوه ای از مراقبت کودکان معرفی کرد که در آن رابطه والد - فرزندی به شیوه ای قانونی، عاطفی و اجتماعی بین افرادی برقرار می شود که هیچ رابطه ای به واسطه تولد با یکدیگر ندارند.^۱

۴. معنای تینی این است که انسانی شخص معروف النسب یا مجهول النسب را به خودش منسوب کند و تصریح کند که او را به فرزندی گرفته است و این در حقیقت فرزند او نیست.^۲

۵. مرد یا زنی که فرزند ندارند، فرزندی را بگیرند؛ پس این فرزند منتسب به فرزند پذیر می شود نه پدر خودش. اگر فرزند خواندگی موجب ثبوت نسب شود، حقوق فرزند برای فرزند خوانده بر عهده فرزند پذیر واجب می شود. این فرزند گرچه فرزند او نیست اما قائم مقام و نازل منزله فرزندش است و ملتزم می شود برای او حقوق فرزند و او را به خودش منتسب می کند و انتسابش را به غیر خودش قطع می کند.^۳

۶. فرزند خواندگی نهاد قانونی است که به موجب آن رابطه خاصی بین فرزند خوانده ، پدر خوانده و مادر خوانده به وجود می آید. این رابطه ایجاد قرابتی صرفاً حقوقی می کند. به عبارت دیگر با قبول فرزند خواندگی، قانون یک رابطه ی مصنوعی پدریا مادر فرزندی بین دو نفر ایجاد می کند.^۴

---

۱. رزاقی، چکیده ای درباره ی فرزند پذیری، صص ۳ و ۴

۲. شامل رشید، الحاکم، التبنی بین الشریعه و القانون، ص ۱۱۷

۳. المهیلمی، یوسف کمال، التبنی فی حکم الشریعه الاسلامیه و القانون الدولی، ص ۲۷

۴. امامی، اسدالله؛ وضع حقوقی فرزند خواندگی، ص ۳

در کتب برخی فقها نیز تعریفی از تبنی و فرزندخواندگی ارائه شده است، از جمله کتاب فقه الصادق در تعریف تبنی آورده است که، فردی تصمیم بگیرد، فرزند معروف النسبی را به خودش نسبت دهد و او را به فرزندى پذیرد.^۱

مبحث دوم: ماهیت فرزند خواندگی

در مورد ماهیت فرزندخواندگی اختلاف نظر مبنایی بین فقها و حقوقدانان وجود دارد. برخی این اقدام را نوعی قرارداد می دانند و برخی دیگر اقدامی یک سویه و ایقاع تلقی می کنند و برخی دیگر آن را حکم قضایی تحلیل می کنند.

گفتار اول - عقد

برخی با توجه به جمله ی «ان زیداً يرثنى و ارثه»، که پیامبر هنگام پذیرفتن زید به فرزندخواندگی فرمود، کلمه «ارثه» را دال عقد بودن فرزندخواندگی می دانند؛ زیرا بر توافق طرفین و ارث بردن از یکدیگر دلالت دارد.^۲

فرزندخواندگی، عملی حقوقی است و ایجاد آن فقط از راه عقد امکان پذیر است.

دلیل اول:

این نهاد از جمله اعمال حقوقی است که با اراده اشخاص به وجود می آید و آثار فقهی و حقوقی آن تابع اراده آنان است. می توان گفت اعلان اراده ای است که به منظور ایجاد و تحقق اثر حقوقی خاصی صورت می پذیرد و قانون و عرف نیز اثر دلخواه را بر آن مترتب می سازد.

در رابطه ی فرزندخواندگی، زوجین می خواهند کودک غیر را به فرزندى بپذیرند و اقدام، اراده و تصمیم آنان در پذیرش فرزند دیگر، بدون رضایت و توافق شخص دیگر نمی تواند باعث رابطه فرزندى شود، چون

۱. قمی، سید صادق حسینی روحانی، *فقه الصادق علیه السلام*، ج ۵، ص ۲۹۵

۲. عالمی طامه، حسن، *عقد فرزندخواندگی*، ص ۵۳